

Ιστορικά στοιχεία για προέλευση του



Καρναβάλι λοιπόν...

Ή «Κάρνα» – «βάλι». Προφανώς είναι μια σύνθετη λέξη. Ποιά είναι όμως η προέλευση των δύο αυτών συνθετικών;

Ας ανοίξουμε τον Όμηρο. Σε πάμπολλους στίχους τόσο της Ιλιάδας όσο και της Οδύσσειας (Θ 306, Π 392, ε 376, θ 92, ι 140, υ 75 κ.α.) συναντάμε τη λέξη «καρ» και τα παράγωγά της. Η λέξη αυτή σημαίνει «κεφάλι» και σύγχρονη επιβίωσή της είναι βεβαίως η «κάρα». Εάν τώρα προσθέσουμε και το ευφωνικό «ν» στην ομηρική λέξη «καρ», φτάνουμε κιόλας στη λέξη «κάρνος». Τι σημαίνει η λέξη αυτή;

Η Ελληνική Μυθολογία μας πληροφορεί ότι ο Κάρνος ήταν κάποιος μάντης του Θεού Απόλλωνα από την Ακαρνανία, τον οποίο σκότωσε ο Ηρακλείδης Ιππότης, ο γιος του Φύλαντος. Οι συγγενείς του Ιππότου μάλιστα αναγκάστηκαν στη συνέχεια να προσφέρουν πλούσιες θυσίες στον Απόλλωνα προκειμένου να εξευμενίσουν την οργή του για τον φόνο του Κάρνου. Ο περιηγητής Πausanias αναφέρει τον Κάρνο και ως Κριό (Λακωνικά 13, 4) γεγονός που δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ότι η λέξη «κάρνος» σημαίνει «κριός».

Κάρνος ονομαζόταν επίσης κι ένας αρχαιότατος ποιμενικός, κριόμορφος και ιθιφαλλικός Θεός των Πελοποννησίων, προστάτης της γονιμότητας, άγνωστος

ίσως σήμερα στους περισσότερους αλλά αντίστοιχος περίπου με τον γνωστότερο Πρίαπο του Ελλησπόντου. Ουσιαστικά δηλαδή ο Κάρνος ήταν ένας γονιμοποιητικός Θεός, τόσο των Λακώνων όσο και των Μεσσηνίων, πριν από την επικράτηση των Δωριέων στη νότια Πελοπόννησο, ενταγμένος στην χορεία των ζωόμορφων θεοτήτων οι οπο



ανθρωπόμορφων.

Από το ουσιαστικοποιημένο επίθετο «Κάρνειος» παράγεται στον πληθυντικό η ονομασία της εορτής «τα Κάρνεια», η οποία κατά τους ιστορικούς χρόνους τελείτο σε όλες τις δωρικές πόλεις προς τιμή του Καρνείου Απόλλωνος. Εορτάζονταν με ιδιαίτερη λαμπρότητα στο Γύθειο, στο Οίτυλο και στα Λεύκτρα της Λακωνίας, στη Καρδαμύλη και στις Φαρές Μεσσηνίας, στην Σικυώνα της Κορινθίας, στο Άργος της Αργολίδος και προπάντων στο Ιερό Άλσος με τα κυπαρίσσια, το λεγόμενο Καρνάσιον ή Καρνειάσιον στη μεσσηνιακή Οιχαλία. Το Άλσος αυτό βρισκόταν δίπλα στην όχθη του ποταμού Χάραδρου και το κοσμούσαν τα περικαλλή αγάλματα του Κριοφόρου Ερμού, της Αγνής (τοπική ονομασία της Περσεφόνης) και του Καρνείου Απόλλωνα (βλ. Πausanias Μεσσηνικά 2,2). Οι εορταστές μεταμφιέζονταν όλοι και συμμετείχαν σε μυστήρια παρόμοια με εκείνα της Ελευσίνας, τα οποία κατά την μυθολογική παράδοση ίδρυσε ο Ελευσίνιος Καύκων, ο γιος του Κελαίνου, ενώ κατά το πέρας της γιορτής γινόντουσαν πάνδημα συμπόσια και «πανηγυρισμοί»!

Όσον αφορά την καταγωγή του Καρναβαλιού αρκετοί ανοιχτόμυαλοι ερευνητές, ημεδαποί και αλλοδαποί, αρχίζουν να εγκαταλείπουν πλέον στις ημέρες μας τις θεωρίες περί του «χορού του κρέατος» ή της «απόσυρσης του κρέατος», παρεπόμενες της χριστιανικής απόκρεω, και αποδίδουν τη μεγάλη γιορτή της γενικευμένης εαρινής λαϊκής γιορτής (που συμπεριλάμβανε φαγοπότι) σε εθιμικές επιβιώσεις διονυσιακών τελετών. Οι φίλοι αυτοί, παρόλο που πορεύονται προς τη σωστή κατεύθυνση, τελικά σφάλουν. Διότι το Καρναβάλι είναι μεν επιβίωση αρχαίων Ελληνικών θρησκευτικών γονιμοποιητικών τελετών, όχι όμως των διονυσιακών αλλά των απολλώνιων.

Πάμε τώρα στο δεύτερο συνθετικό της λέξης «Καρναβάλι».

Κατ' αρχήν το επίρρημα «βάλλε» ή «άβαλε» στα αρχαία ελληνικά σημαίνει «είθε» και «μακάρι». Έπειτα, μερικές από τις δεκαπέντε και πλέον σημασίες του ρήματος

«βάλλω» έχουν την έννοια του «στρέφω», «σείομαι πέρα δώθε», «ελαύνω», «φορώ», «προκαλώ», «ρίπτομαι» αλλά και... «φωτίζω».

Από εδώ κι έπειτα περνάμε στο ρήμα «βαλλίζω» που σημαίνει «χοροπηδώ», στα ουσιαστικά «βαλλισμός» δηλαδή «πηδηχτός χορός».

Με βάση τα προηγούμενα θα μπορούσαμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι:

Μια έκφραση του τύπου «καρνάβαλε», θα μπορούσε να σημαίνει «είθε Θεέ Κάρνε» να εκπληρώσει τις γονικοποιητικές μας προσδοκίες για την αύξηση των γεννημάτων μας.

Μια έκφραση του τύπου «καρναβάλλω» θα μπορούσε να σημαίνει «στρέφομαι ή σείομαι πέρα δώθε», κατά την διάρκεια της σχετικής εορτής, προς τιμή του Θεού Κάρνου ή του Καρνείου Απόλλωνα.

Μια έκφραση του τύπου «καρναβαλίζω» θα μπορούσε να σημαίνει ότι «χοροπηδώ» στο πανηγύρι του Κάρνου, φορώντας τα κέρατα του Θεού ή το κριόμορφο προσωπίο του.

Με την άφιξη του Διονύσου στον Ελλαδικό χώρο οι γιορτές της γονιμότητας πέρασαν στη δική του λατρεία και έτσι έχουμε γιορτές όπως τα Ανθεστήρια της Αττικής.

Στην Αττική η Διονυσιακή εορτή Ανθεστήρια, ήταν ετήσια γιορτή της αναγέννησης της φύσης και γιορτή των νεκρών προς τιμή του Λιμναίου Διονύσου και του Χθόνιου Ερμή. Γίνονταν στην Αθήνα κατά τον μήνα Ανθεστηριώνα (τέλος Φεβρουαρίου - αρχές Μαρτίου) επί τρεις ημέρες. Το όνομα της γιορτής πιθανολογείται από το ανθέω και το σχετίζουν με το έθιμο της δεύτερης μέρας των χοών να στεφανώνουν τα τρίχρονα αγόρια με λουλούδια.

Επειδή τα Ανθεστήρια δεν ήταν γιορτή των λουλουδιών είχε υποστηριχθεί παλαιότερα η άποψη πως και το όνομα Ανθεστήρια της όλης γιορτής δε σχετίζεται με τα άνθη, αλλά με το ρήμα «αναθέσασθαι» που σημαίνει την ανάκληση των ψυχών (όμως η συγκοπή της πρόθεσης ανά δεν είναι χαρακτήρας της ιωνικής διαλέκτου) και σχετίζουν την ετυμολογία με την τρίτη ημέρα της γιορτής που ήταν αφιερωμένη στις ψυχές των νεκρών.



Συνοπτικά τα δρώμενα των τριών ημερών των Ανθεστηρίων ήταν τα εξής:

1η μέρα Πιθοίγια

- Άνοιγαν τους πίθους με το νέο κρασί
- Συνήθιζαν να φέρνουν το πρώτο κρασί στο εν Λίμναις ιερό του Διονύσου
- κάνανε σπονδές έξω από το κλειστό ιερό του θεού, προς τιμή του ευχόμενοι να καταναλώσουν αίσια την καινούρια παραγωγή
- δοκίμαζαν οι ίδιοι το κρασί και χόρευαν και τραγουδούσαν ευχαριστώντας το Διόνυσο
- την ημέρα εκείνη καθώς και την επόμενη, οι Αθηναίοι, επέτρεπαν στους δούλους να πίνουν μαζί τους.

2η μέρα Χόες

- γινόταν η πομπική είσοδος του Διονύσου στην πόλη πάνω σε καράβι με τροχούς
- πάνω στο καράβι υπήρχαν μεταμφιεσμένοι σε ακόλουθους του Θεού Διονύσου. Αυτοί οι μεταμφιεσμένοι ήταν οι Σάτυροι και πείραζαν τον κόσμο με τις βωμολοχίες δημιουργώντας κέφι και χαρά και κωμική διάθεση.
- Οι μεταμφιεσμένοι Σάτυροι φορούσαν προσωπίο – μάσκα. Οι μάσκες αυτές

ήταν πήλινες και όμοιες μεταξύ τους.

- Άλλοι Σάτυροι φορούσαν δέρματα ζώων, άλειφαν το πρόσωπό τους με την τρυγία (κατακάθι του κρασιού) και στεφανώνονταν με κισσό, το αειθαλές ιερό φυτό του Διόνυσου.
- Οι Σάτυροι προσπαθούσαν να μοιάζουν με με τράγους, και χαρακτηριστικό των τράγων είναι η μεγάλη ροπή προς τα αφροδίσια.
- Οι Σάτυροι χοροπηδούσαν γύρω από το τροχοφόρο καράβι του Διονύσου χτυπώντας την γη με τα πόδια τους. (ίσως από εδώ βγήκε και η λέξη καρναβάλι αφού καρναβαλλίζω σημαίνει βαλλισμός των κάρνων δλδ πηδηχτός χορός των βοσκημάτων. Κατά Ησύχιο κάρνος· φθείρ. βόσκημα, πρόβατον). Το βόσκημα γενικά μπορεί να είναι τράγος, γίδα, πρόβατο.
- γινόταν ο «ιερός γάμος» του θεού με τη σύζυγο του άρχοντος βασιλέως, την βασίλινα, ο οποίος ήταν επικεφαλής του ιερατείου και όλων των θρησκευτικών αξιωματούχων της Αθήνας.
- Γίνονταν αγώνες οينوποσίας
- Το απόγευμα των Χοών συνηθίζονταν στους δρόμους «αι εκ των αμαξών λαιδορίαι», δηλαδή πειράγματα εναντίον διαβατών που συνηθίζονταν και στην εορτή των Ληναίων.

3η μέρα Χύτροι

- μαγείρευαν τα πολυσπόρια (πανσπερμία, κόλλυβα), που τα αφιέρωναν στο χθόνιο Ερμή, τον ψυχοπομπό. Η παράδοση που εξηγεί την πανσπερμία είναι πως όσοι σώθηκαν από τον Κατακλυσμό του Δευκαλίωνα, μαγείρεψαν «χύτραν πανσπερμίας».
- Την ημέρα των Χύτρων πίστευαν ότι οι ψυχές ξαναγύριζαν στον επάνω κόσμο και βρίσκονταν αόρατες ανάμεσα στους ζωντανούς.
- Πίστευαν ακόμη πως ανάμεσα στις ψυχές υπήρχε και παρουσία πονηρών πνευμάτων που ανέβαιναν στη γη με το άνοιγμα του Άδη και μόλυναν τους ανθρώπους και τις τροφές.
- έβαζαν γύρω από τα ιερά τους ένα κόκκινο νήμα που λειτουργούσε αποτρεπτικά και εμποδίζε τα πνεύματα να εισέλθουν.
- Επίσης για να τα εμποδίσουν να μπουν στα σπίτια τους άλειφαν τις πόρτες με πίσσα και μασούσαν ράμφους.
- Τα βλαβερά πνεύματα του κάτω κόσμου, που μαζί με τις ψυχές έμπαιναν στα σπίτια από το βράδυ των Χοών και έμεναν με τους ζωντανούς την ημέρα των Χύτρων, τις έδιωχναν την επόμενη ημέρα με τη γνωστή φράση: «Θύραζε Κᾶρες, οὐκ ἔτ' Ἀνθεστήρια», δηλαδή «φύγετε ψυχές των νεκρών, τα Ανθεστήρια τελείωσαν πια».
- Τα Υδροφόρια ήταν μια γιορτή που γινόταν την τρίτη μέρα των Ανθεστηρίων

σε ανάμνηση όσων πνίγηκαν κατά τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα:

“Υδροφόρια, εορτή πένθιμος Αθήνησιν επί τοις εν τω κατακλυσμώ απολομένοις”.

Κατά τη γιορτή αυτή έριχναν άρτους από σιτάρι και μέλι σε ένα χάσμα που υπήρχε μέσα στο ναό του Ολυμπίου Διός γιατί από το χάσμα εκείνο πίστευαν ότι η Γη είχε απορροφήσει τα νερά του κατακλυσμού.

Στις μέρες μας αυτά τα έθιμα έχουν διασωθεί αλλά μεταλλαγμένα ας τα δούμε ένα – ένα:

Σύγχρονη εποχή	Αρχαία εποχή
Οι μεταμφιέσεις και οι άσεμνες παραστάσεις	Σάτυροι τραγόμορφοι ροπή προς τα αφροδίσια, βωμολοχίες
Καλόγεροι, Κούκερος ή Χούχουτος ή Σταχτάς ή Μπέης ή Κιόρμπεκς	Σάτυροι
Μασκαράδες, Κουδουνάτους, γιανίτσαρους, κουκούγερους, μούσκουρους, κουμουζέλε, καρνάβαλους, προσώπεια	Ακόλουθοι Θεού Διονύσου με προσωπεία πήλινα
Κύριοι στοιχείο του καρναβαλιού είναι ο χορός: Τα χτυπήματα της γης με τα πόδια.	Ο βαλλισμός των κάρνων, βαλλισμός = πηδηχτός χορός, κάρνος = βόσκημα (τράγος, γίδα, πρόβατο)
Οι παράδοξοι χοροί των μεταμφιεσμένων και τα ποδήματά τους, πρεσβεύει η λαογραφία, πώς παρίσταναν την διέλευση των πνευμάτων της βλάστησης.	Αποτροπή των κακών πνευμάτων του Άδη, (Κάρες)
Καλοπέραση, φαγητό, οινοποσία.	Οινοποσίες πρώτη μέρα Πιθοίγια
Η θύμηση των νεκρών, που πρέπει να εξευμενισθούν, για να δώσουν καρπό στην γη – σύμφωνα πάντα με τις παραπάνω παγανιστικές αντιλήψεις – και να επιτρέψουν το ξεφάντωμα στους ζωντανούς. Έτσι εξηγούνται και τα Ψυχοσάββατα στην διάρκεια της αποκριάς	Θύμηση των νεκρών της εποχής του κατακλυσμού του Δευκαλίωνα, τρίτη μέρα Υδροφόρια.

Επίσης, γνώρισμα της αποκριάς είναι και οι φωτιές: Ανάβονται στα τρίστρατα σταυροδρόμια το βράδυ της παραμονής της 1ης Μαρτίου στην Θράκη ή το βράδυ της τελευταίας αποκριάς στην Ήπειρο και στην Δυτική Μακεδονία, έχουν καθαρτήριο, σύμφωνα με την λαογραφία	Καθάρσεις από τα κακά πνεύματα του Άδη στα τρίστρατα της Εκάτης
Η βασσιλίνα, η γυναίκα του καρνάβαλου.	Η ιερογαμία της γυναίκας του άρχοντα με τον Θεό Διόνυσο
Καρνάβαλος	Θεός Διόνυσος
Άρμα του καρνάβαλου.	Το τροχοφόρο καράβι του Θεού Διόνυσου.

Πηγές: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ, *Mysticsongs*, “ΕΡΡΩΣΟ – fdathanasiou.wordpress.com